

Bij de foto: Auteur Johan Snel biedt in Maassluis het eerste exemplaar van zijn boek *De zeven levens van Abraham Kuyper* aan oud-premier Jan Peter Balkenende aan (lees verder op pag. 3)

nr. 61, december 2024

IN DIT NUMMER:

Kuyper en Balkenende

Beperkte dienstverlening 2025

Digitalisering

...adcetera

*...adcetera is een uitgave van het Archief-
en Documentatiecentrum van de
Nederlandse Gereformeerde Kerken*

colofon

*...adcetera is een uitgave
van het Archief- en*

*Documentatiecentrum
van de Nederlandse*

Gereformeerde Kerken.

*Broederweg 16,
8261 GT Kampen.*

Telefoon 038-4471730

E-mail [info@](mailto:info@adckampen.nl)

adckampen.nl

Website [www.](http://www.adckampen.nl)

adckampen.nl

Druk: drukkerij

De Bunschoter,

Bunschoten-

Spakenburg

Ontwerp:

Peter Dees, Zwolle

Ten geleide

Het is stil en leeg in Kampen. Het hoofdgebouw van de Theologische Universiteit aan de Broederweg, staat er verlaten bij.

In 1924 feestelijk geopend als hospitaal voor studenten en sinds 1945 de locatie van de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), wacht het gebouw nu op een nieuwe toekomst, als appartementencomplex.

Maar van die toekomst is nog niets te zien. Ook het belendende pand, ooit de woning van dr. R.J. Dam en sinds decennia onderdeel van de universiteit, heeft een ongeziene bestemming. Sinds de verhuizing van de universiteit naar Utrecht dient het pand als tijdelijke opvang voor een handvol statushouders. Ook de pedelwoning aan de overkant van de universiteit is verkocht, zonder dat er afgelopen tijd activiteiten waren van een nieuwe eigenaar. De Broederweg wacht op nieuw leven.

Het enige wat er nog rest van de jaren dat de universiteit hier was gevestigd zijn het Archief- en Documentatiecentrum van de Nederlandse Gereformeerde Kerken (ADC) aan de Broederweg, en het bibliotheekcomplex aan de Groenestraat. De archivaris, vrijwilligers en het bibliotheekpersoneel en een enkele onderzoeker werken er nog. Maar studenten, docenten en andere bezoekers zijn er in de bibliotheek weinig te vinden. Door de gebruikers in Utrecht worden de boeken

online aangevraagd en aldaar uitgeleend.

Op het ADC komen nog wel onderzoekers – archief wordt niet uitgeleend om te raadplegen, maar moet ter plaatse worden bestudeerd – en de vrijwilligers werken onder leiding van de archivaris gestaag door aan de ordening van archieven en documentatiemateriaal, maar ook hier is het besef van de eindigheid van het Kamper bestaan sterk aanwezig. Plannen voor de toekomst in Utrecht worden gemaakt en de voorbereiding voor de verhuizing is gestart. In deze laatste maand van 2024 is door de universiteit het koopcontract getekend voor het pand in Utrecht waar het ADC is gepland. Komend jaar wordt daardoor een jaar anders dan alle ruim dertig voorgaande jaren van het ADC. Het is een tijd van verwachting voor ons, zoals advent dat ook is. Het is leeg en stil, wat komt is nog niet zichtbaar, maar we zien verwachtingsvol uit naar wat komt. De wens van een gelukkig 2025 heeft voor ons ditmaal en bijzondere klank – hopelijk voor u ook. ¶

Op 5 september 2024 werd op een ADC-bijeenkomst in het Abraham Kuyper Erfgoedcentrum te Maassluis nummer 44 in de AD Chartas reeks gepresenteerd. Oud-minister-president Jan Peter Balkenende nam het eerste exemplaar in ontvangst uit handen van de auteur, Johan Snel.

Balkenende en de actuele betekenis van Kuyper

Het bij uitgeverij Vuurbaak verschenen boek opent verrassende perspectieven op zeven kleurrijke levens van Kuyper. Voorop de avonturier: alpinist, wereldreiziger. Dan zijn beter bekende rollen: gevierd spreker, wetenschapper, activist, journalist en staatsman. Elk hoofdstuk is gebaseerd op nieuwe bronnen, telkens met biografische verrassingen. Samen bieden ze een caleidoscopisch beeld van een man wiens veelzijdigheid alleen werd overtroffen door zijn onwaarschijnlijke productiviteit.

Bewonderaars had hij meer dan tegenstanders, maar zijn gezworen vijanden vormden bijna de complete Nederlandse elite, de jonge koningin Wilhelmina inclusief. Tegelijk was hij de enige van zijn tijdgenoten die internationaal werd gelauwerd als staatsman en dineerde met koningen en keizers. Eén ding was hij zeker: hij was de grootste splijtzwam die de moderne Nederlandse geschiedenis

heeft voortgebracht.

Balkenende prees de opzet van Snels boek als 'een vondst' en zei in zijn toespraak dat de belangrijkste reden waarom we nog steeds over Abraham Kuyper spreken is dat zijn boodschap diens eigen tijd en ook het hier en nu overstijgt. Kuyper heeft het morele gehalte van de politiek hoog gehouden en die boodschap is ook een eeuw later nog zeer actueel. Johan Snel vergeleek in zijn toespraak Balkenende met Kuyper, beiden hoogleraar aan de Vrije Universiteit, beiden een actieve samenleving bevorderend en beiden premier van Nederland geweest. Balkenende liet zich ook steeds in met Kuyper. Zo onthulde hij in 2008 een standbeeld van zijn voorganger in Kuypers geboorteplaats Maassluis. Als vertegenwoordiger van een jongere generatie vertelde Michelle Moorlag-Salcido hoe zij op een Amerikaanse universiteit met Kuyper in aanraking kwam. Zijn

werk hielp haar om net als Kuiper haar christelijke overtuiging vorm te geven in het publieke domein. Juist in een tijd van polarisatie is Kuipers positieve visie op de pluraliteit van de samenleving belangrijk.

De zeven levens van Abraham Kuiper (436 pag., ISBN 978-90-5560-586-6) verschijnt als nr. 44 in de AD Chartas reeks van het ADC bij uitgeverij Vuurbaak te Amersfoort. Het boek kost in de boekhandel €29,99.

Beperkte dienstverlening 2025

Een verhuizing vraagt veel voorbereidingen, een archiefverhuizing is extra uitdagend. Het ADC heeft ruim een kilometer strekkende meter archief, van een kleine 800 archiefvormers. Alle archieven moeten goed verpakt, genummerd en zo in het depot geplaatst worden, dat het mogelijk is de archieven te verhuizen naar een depot met andere kasten en afmetingen, waar elk individueel archief niettemin vindbaar blijft. Daarnaast heeft het ADC een handbibliotheek en een tijdschriftencollectie, die in overleg met de universiteitsbibliotheek geschoond en verhuisd moeten worden. Dit werk kan helaas niet gedaan worden, zonder de dienstverlening in 2025 sterk te beperken.

Dit betekent dat het ADC in Kampen in de maanden januari, februari en maart slechts op vrijdag bezocht kan worden, altijd op afspraak. Vanaf april is het helemaal niet meer mogelijk om het ADC te bezoeken; de herindeling van het depot

wordt dan voorzien. Wanneer het meest zonnige scenario werkelijkheid wordt en de verhuizing plaatsvindt in de zomer, duurt de bezoeksstop tot de heropening van het ADC in Utrecht, eind 2025. Het is ook mogelijk dat de verbouwing van het nieuwe pand iets meer tijd kost. Het tijdspad zal dan veranderen en mogelijk is er later in het jaar dan nog ruimte voor bezoekers op het ADC in Kampen. Nieuws hierover zal op de website van het ADC worden gedeeld.

In 2025 worden er in de regel geen nieuwe archieven aangenomen. Archiefvormers die vóór 2025 afspraken hebben gemaakt over de overdracht van hun archief, kunnen dit archief tot eind maart 2025 overdragen. Vanaf april 2025 tot de heropening in Utrecht, kan er geen enkel archief worden overgedragen.

Het is in 2025 niet mogelijk om boeken te kopen bij het ADC. Delen uit de AD Chartas reeks blijven verkrijgbaar bij Uitgeverij Vuurbaak. Na de heropening van het ADC kunnen donateurs weer met korting boeken afnemen bij het ADC.

Op e-mails wordt in 2025 mogelijk minder snel gereageerd. Daarbij kunnen de medewerkers van het ADC dit jaar geen onderzoeksvragen voor archiefgebruikers beantwoorden. Het is dus niet mogelijk om een archief te laten raadplegen, scans, foto's of kopieën te ontvangen, of bredere kerkhistorische vragen te stellen.

Het volgende nummer van de *ADC-tera* verschijnt wellicht op een ongevoelbaar moment. Voor gebruikers van het e-depot blijft het hele jaar ondersteuning beschikbaar.

Na een periode van noodzakelijke beperkingen hopen we in Utrecht weer zoveel mogelijk mensen te kunnen helpen door relevante archieven aan te nemen,

gebruikers te ondersteunen bij hun zoekvragen en voluit betrokken te zijn bij kerkhistorisch onderzoek. ¶

Digitalisering publicaties over de Afscheiding

Voor historische onderzoekers van de Afscheiding van 1834 en het vervolg is een aantal publicaties over deze fase van de kerkgeschiedenis onmisbaar. Daartoe behoren de boeken van J. Wesseling (1912-1989), *De Afscheiding van 1834* (10 delen over Groningen, Friesland, Overijssel en Zeeland, 1973-1989) en C. Smits (1917-1990), *De Afscheiding van 1834* (6 delen, over Gelderland, Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Brabant, en drie delen over H.P. Scholte, 1971-1991).

De boeken van Wesseling en Smits (totaal resp. 3330 en 4220 bladzijden) vormen samen een corpus dat voor acht van de elf Nederlandse provincies de kerkelijke beweging beschrijft die als de Afscheiding van 1834 bekend staat, plus drie delen over Scholte. De boeken berusten op uitgebreid onderzoek in honderden lokale kerkelijke en burgerlijke archieven (tot in Pella, Iowa toe) als ook in relevante archieven op regionaal en nationaal niveau. Ze geven een gedetailleerd en gedocumenteerd beeld allereerst van de kerkelijke gebeurtenissen en ontwikkelingen in de jaren 1830 en trekken vandaar de lijnen door tot in de jaren 1850. Maar ze geven ook een beeld van de sociale, politieke en bestuurlijke context van die tijd. De overheidsmaat-

regelen tegen de afgescheidenen en de vragen rond de vrijheid van godsdienst en van onderwijs zijn hierbij een steeds terugkerend thema.

De boeken bevatten een schat aan gegevens op lokaal en regionaal niveau voor o.a. genealogisch onderzoek, sociale geschiedenis, mentaliteitsgeschiedenis, emigratiegeschiedenis en geschiedenis van het christelijk onderwijs.

Het ADC heeft op initiatief van en in samenwerking met dr. Mees te Velde deze boeken laten digitaliseren en beschikbaar gemaakt op de site van de Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Letteren (DBNL), www.dbnl.org. Daar is het werk van Smits en Wesseling sinds dit najaar raadpleegbaar en doorzoekbaar. Deze digitalisering en ontsluiting is mogelijk gemaakt dankzij particuliere fondsen. ¶

Digitalisering jaarboeken

Ook een verzameling publicaties van kerkgenootschappen is in samenwerking met Te Velde beschikbaar gemaakt voor onderzoek. Dit is mogelijk gemaakt door het metamorfoze-project van de Koninklijke Bibliotheek Den Haag. Metamorfoze heeft als doel kwetsbaar papieren erfgoed te behouden voor de toekomst. Dit kan gaan om archieven en collecties, maar ook om boeken, kranten en tijdschriften. Voordat deze dreigen te vergaan, worden ze gedigitaliseerd en online beschikbaar gesteld op www.delpher.nl. De papieren exemplaren worden zorgvuldig bewaard.

Het ADC heeft in het kader van dit project een aantal kwetsbare, maar voor

kerkhistorisch onderzoek belangrijke publicaties aangeboden voor digitalisering. Het betreft kerkelijke jaar- en handboeken en boekjes verschenen tussen 1864 en 1965. Omdat deze boekjes vol staan met een ongelooflijke hoeveelheid kerkelijke gegevens en namen van predikanten is naast de digitale beschikbaarheid van deze – soms zeldzame – publicaties de digitale doorzoekbaarheid een geweldig voordeel.

De onderstaande titels zijn sinds deze maand raadpleegbaar op www.deplher.nl:

1. *Handboek ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland voor het jaar ..., 1889-1916*
2. *Jaarboek van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, 1948-1960*
3. *Jaarboek ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland, 1917-1965*
4. *Jaarboek voor de Gereformeerde Kerken in Nederland (in Hersteld Verband), 1928-1942*
5. *Jaarboekje der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland voor het jaar ..., 1896-1947*
6. *Pro Veritate: maandblad tot verbreding van de Kennis van het Evangelie, 1938-1942*
7. *Kerkelijk jaarboekje der Gereformeerde Gemeenten, 1948-1964*
8. *Zalsmans jaarboekje voor kerk, school en zending in Nederland, voor het jaar ..., 1866-1873*
9. *Kinder-almanakje voor het jaar ..., 1864-1876*
10. *Jaarboekje voor de Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk in Nederland ..., 1856-1892* ¶

Afgelopen zomer verscheen nummer 100 van het *Documentatieblad voor de Nederlandse Kerkgeschiedenis na 1800* (DNK). Het tijdschrift werd opgericht in 1977 en twee decennia later werd het ADC het redactieadres, met de archivaris als secretaris. In dit nummer wordt door enkele redacteuren een terugblik geboden op bijna vijftig jaar geschiedschrijving over de recente Nederlandse kerkgeschiedenis. Rolf van der Woude biedt inzicht in hoe het *Documentatieblad* zich door de jaren heen presenteerde. Onmiskenbaar kwam naar voren dat het accent in DNK verschoof van het documentatiekarakter naar dat van het uitbrengen van een verantwoord kerkhistorisch tijdschrift. Enerzijds stonden de redacteuren en schrijvers voor het hooghouden van de vakinhoudelijke standaarden, anderzijds voor ‘werkelijke affiniteit’ met het vak.

De tweede bijdrage is van George Harinck. Hij ging de kerkelijke invloed van Nederland op het buitenland na, een van de thema's die in het eerste nummer van het DNK werd genoemd. De uitkomst is dat er vooral in artikelen die zich richten op de late negentiende en twintigste eeuw aandacht was voor de invloed vanuit het buitenland op het Nederlandse kerkelijk leven. Maar die invloed verliep lang niet altijd via de kerk, maar veel vaker via haar leden.

Lodewijk Winkeler richtte zich op het DNK en het Vaticaan. Er werd in verschillende artikelen aandacht besteed aan de mogelijkheden die de Vaticaanse archieven bieden voor de geschiedschrijving van het Nederlandseatholicisme, met

Aanwinsten

Archief GKv/NGK

Marknesse

Aanvulling archief

Deputaten Betrekkingen

Buitenlandse Kerken

Archief Commissie

Opleiding Predikanten

NGK

Archief Regio Enschede-

Zwolle NGK

Archief Regiegroep NGK

De archieven in 2024

De belangstelling voor de collectie van het ADC was in 2024 vergelijkbaar met die in voorgaande jaren. Er werden tientallen onderzoeksbezoeken afgelegd. Sommige bezoekers kwamen speciaal naar de studiezaal om kerkelijke jaarboekjes en periodieken als De Reformatie in te zien. De meeste bezoekers vroegen (ook) archieven aan. In totaal werden er in 2024 zo'n 30 verschillende archieven geraadpleegd. Deze archieven werden vooral gebruikt voor biografische studies. Daarmee tekent zich een meer algemene trend af. Wie een boekwinkel binnenloopt, ziet op de afdelingen geschiedenis en non-fictie veel boeken liggen met een biografische insteek. Afgaande op de ADC-bezoekers, zal die trend voorlopig niet voorbij zijn.

lijsten met relevante Vaticaanse bronnen. Met name de rapporten van de achtereenvolgende Vaticaanse vertegenwoordigers geven een beeld van de wijze waarop katholiek Nederland ten Vaticane werd waargenomen.

Gert van Klinken besteedt in zijn artikel aandacht aan de in 2020 overleden redacteur Jasper Vree, wiens bijdragen het belang benadrukken van precisie gebaseerd op kennis van zowel de algemene achtergronden van het onderwerp, de manier waarop dit wordt besproken, als de primaire bronnen. In de ogen van Vree is het werk van de kerkhistoricus ook een manier om respect te betuigen aan inspirerende figuren uit het verleden, figuren die voorbeelden van denken en handelen gaven die we vandaag de dag kunnen navolgen. Het nummer sluit af met een artikel van redacteur Leon van den Broeke over de afgescheiden voorman G.F. Gezelle Meerburg, die in de voorgaande 99 nummers geen aandacht had gekregen. Dat gebrek is nu hersteld. Op een symposium ter ere van dit jubileum, gehouden op 13 september 2024 aan de Theologische Universiteit Utrecht (TUU), spraken, naast redacteur Van der Woude, Joep van Gennip, projectleider academisch erfgoed en postdoc onderzoeker aan Tilburg University, over het katholieke landschap van kerkhistorische tijdschriften in Nederland en de bijdrage van het DNK daaraan en Sabine Hiebsch, hoogleraar Luther en de geschiedenis van het (Nederlandse) lutheranisme aan de TUU, aan de hand van Scandinavische kerkhistorische tijdschriften over kerkhistorische tijdschriften in Europees perspectief. ¶

Donatie

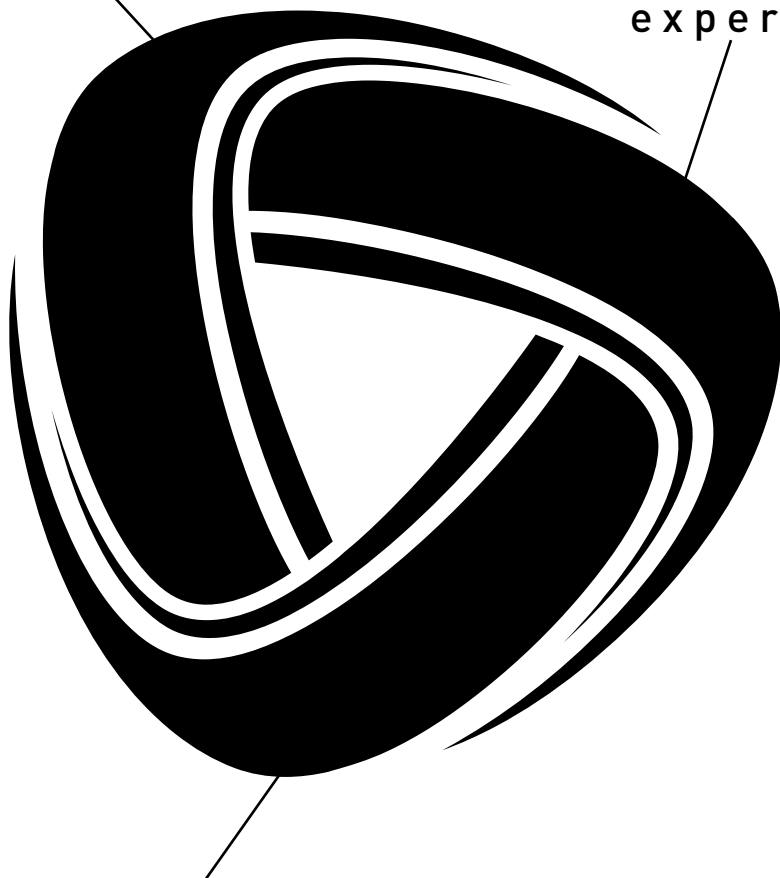
Onder dank voor uw donaties in het vorige jaar, verzoeken wij u ook dit jaar weer om een gift over te maken ten bate van het werk op het ADC. Het centrum bekostigt daarvan bijeenkomsten (ook digitale bijeenkomsten kosten geld), boekuitgaven en onderzoeksfaciliteiten. Wie donateur is of wordt en zich als zodanig kenbaar maakt, ontvangt tweemaal per jaar de nieuwsbrief *ADCetera*, uitnodigingen voor bijeenkomsten en andere activiteiten en krijgt twintig procent korting op de publicaties in de AD Chartas reeks. Voor volgend jaar staan verschillende delen op de rol, zoals een selectie uit de interviews van historicus en publicist George Puchinger (1921-1999) en mémoires en brieven van de in Kampen opgeleide semiticus en VU-hoogleraar Cornelis van Gelderen (1872-1945), bezorgd en ingeleid door Koert en Lodewijk van Bekkum. Vriendelijk verzoeken wij uw giften over te maken op

Rekeningnummer
NL15 INGB 0007 7356 94
Ten name van Stichting
ondersteuning ADC Kampen.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw steun! ¶

Uw doel
Uw wens

Onze
expertise

Het resultaat
hoogwaardige communicatie

DE BUNSCHOTER
SAMEN COMMUNICEREN